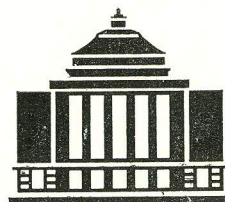

**LENDAY
HOLLANDLANE**

RAT · ESTONIA ·

RICHARD WAGNER

LENDAV HOLLANDLANE

(Der fliegende Holländer)

Romantiline ooper kolmes vaatuses

Richard Wagneri libreto Aliide Halliste tõlkes

Esietendus: 8. märtsil 1984. a.

Muusikaline juht ja dirigent —
ENSV rahvakunstnik ERI KLAS

Dirigent —
JURI ALPERTEN

Lavastaja — DETLEF ROGGE
(Schwerini Mecklenburgi Riigiteater)

Kunstnik — LUTZ KREISEL
(Schwerini Mecklenburgi Riigiteater)

Koormeistrid —
ENSV rahvakunstnik UNO JARVELA,
ANDRES JARVELA

Kontsertmeistrid —
ENSV teeneline kunstitegelane REET LAUL,
JAANUS JUUL, IVO SILLAMAA, AARNE TALVIK

Lavastaja assistent — NEEME KUNINGAS

Viirastusstseeni seade — BERTA KRUMM

Orkestri kontsertmeister —
ENSV teeneline kunstnik MATI UFFERT

Etenduse juht — JURI KRUUS

Osades:

Daland, norra meremees — ENSV rahvakunstnik
TEO MAISTE
ENSV teeneline kunstnik
UNO KREEN
LEONID SAVITSKI

Senta, tema tütar — ENSV teeneline kunstnik
MARE JÖGEVA,
ENSV teeneline kunstnik
HELVI RAAMAT

Erik, jahimees — ENSV rahvakunstnik
IVO KUUSK
ENSV teeneline kunstnik
KALJU KARASK
ANTS KOLLO

Mary, Senta kasvataja — ENSV rahvakunstnik
URVE TAUTS
ENSV teeneline kunstnik
LEILI TAMMEL

Tüürimees — NSVL rahvakunstnik
HENDRIK KRUMM
ROSTISLAV GURJEV

Hollandlane — NSVL rahvakunstnik
TIIT KUUSIK
ENSV rahvakunstnik
MATI PALM

Dalandi madrused, Lendava hollandlase meeskond,
naised ja tütarlapsed — ooperikoor

SISUKOKKUVÕTE

I vaatus

Dalandi laev on tormi tõttu kaljusele rannikule triivinud. Daland annab tüürimehele käsu vahti pidada, et meeskond saaks puhata, kuni ilm paraneb. Väsinuna uinub ka tüürimees.

Läheduses jääb ankrusse Lendava hollandlase laev. Saatanale antud vande tõttu on laeva tabanud needus ja ta on mõeldamatutest aegadest peale mööda maailmameresid ringi ekselnud. Vaid kord iga seitsme aasta tagant tohib Hollandlane maale tulla ja püüda naise truuduse kaudu lunastust saavutada. Daland märkab võõrast, kes talle oma pikkadest meresõitudest ja kodurahu igatsusest jutustab. Ühtlasi palub ta rikkaliku tasu eest külalislahkust ja kuuldes, et Dalandil on tütar, pakub tema eest kogu oma varandust. Daland, kes pole rikkuste suhtes ükskõikne, on nõus andma oma tütre Senta Hollandlasele naiseks. Peale tormi lakkamist asuvad Dalandi mehed kojusõidule, Hollandlase laev järgneb neile.

II vaatus

Dalandi majas ootavad tüdrukud meresõitjate tagasitulekut. Senta, kes on Marylt mitmeid kordi kuulnud lugu Lendavast hollandlasest ja on haaratud tema kurvast saatusest, jutustab sellest sõbrannadele. Ei Mary manitsused ega Eriku palved, kes teda juba ammu armastab, suuda Sentat tagasi hoida soovist tuua Hollandlasele pääsemine. Kui Daland astub majja võõra külalisega, tunneb Senta temas kohe ära mehe, kellele ta tahab igavest truudust vanduda. Isa soovil ja Senta nõusolekul peetakse kihlused.

III vaatus

Kojujõudmise puhul pidutsevad norra laeva madrused püüavad asjatult äratada viirastusliku laeva meeskonda. Kuuldes laeva sisemusest õudustäratavat laulu, põgenevad madrused paanilises hirmus.

Veelkord püüab Erik oma armastatut veenda otsust muutma. Hollandlane, kes seda pealt kuuleb, soovib Sentat hoida needuse eest, mis teda tabaks vande murdmisel, ja ta otsustab merele tagasi minna. Senta, kes kogeb vapustatult, et Hollandlane teeb seda armastusest tema vastu, on valmis pigem surema, kui elama ilma Hollandlaseta.

SENTA

Pixise kartong, üks kaasaegsetest illustratsioonidest Wagneri teosele

«KANNATAV JA SUUR NAGU SAJAND, MILLE TAIUSLIK VALJENDUS TA ON, SEISAB RICHARD WAGNERI KUJU MU VAIMUSILMAS.» (Thomas Mann)

XIX sajand andis maailmale terve rea traagilise saatusega vaimusuurusi, nende hulgas sellised heliloojad nagu Franz Schubert, Hector Berlioz, Robert Schumann, Frederic Chopin, Modest Mussorgski, Johannes Brahms, Pjotr Tšaikovski, Gustav Mahler jt. Mitte ühtegi neist pole aga sel kombel jumaldatud kui Bayreuthi prohvetit ja keegi pole esile kutsunud niisugust hulka vastukäivaid arvamusi kui **Richard Wagner** (22. V 1813 Leipzig — 13. II 1883 Venezia): ühed on väitnud, et ta on geenius, kes näitab ainsat õiget teed, teised, et šarlatan, kes varjab oma abitust filosoofia ja naiivsete väljamõeldistega. Wagneri geniaalsuses arvatavasti enam ei kahelda, küsimuse all on vaid ta loomingu suund ja roll muusikaajaloos.

Helilooja elu oli nagu pidev seiklusrikas romaan, väliste ja sisemiste tormide ahel. Sinna mahtusid ära hurtsikud ja paleed, äärmuslik viletsus ja kuninga vastuvõtud, revolutsioon ja religioon, mõistev suhtumine ja intriigid. Ka ta hingeelu oli vastuoluliste tunnete ja ideede võimuses. Näiteks, võtnud osa 1848. aasta revolutsioonist ja deklareerinud, et hävitada tuleb mitte ainult aristokraatia, vaid välja juurida isegi mälestus kõikidest esivanematest, nimetas Wagner elu lõpul Pariisi kommuuni lapsikuseks, mis uskus, et on suutnud vapputada Kainist ja Abelist peale valitsenud omandiia, samuti nautis ta Baieri noore kuninga Ludwig II vastutulelikkust, kellele helilooja kirjatöö «Tuleviku kunstiteos» ja «Lohengrin» olevat mõjunud kui tulevase ideaalse maailma märgid ja kes võimaldas Wagnerile laheda äraelamise ning isegi oma teatri Bayreuthis.

Mitte keegi pole oma arvamusi teatrist ja üldse kunstist väljendanud niisuguse aktiivsuse, kangekaelsusega ja niisugustes kogustes nagu Richard Wagner. 16 köidet kirjatöid ja 17 köidet kirju annavad tunnistust, et kogu elu jooksul esines ta asjatundjana nii muusikas kui ka teistes kunstides ja paljudes muudes küsimustes. Wagneri seisukohad on kategoorilised ja kompromissitud, mis eranditult teenivad ta oma isikliku doktriini huve. Kuna neis pole peetud vajalikuks jälgida loogikat ja pidevalt on eitatud varasemaid seisukohti, kestab siiani lõputu vaidlus sellest, kes ta siis ikka tegelikult oli.

RICHARD WAGNER

Ernst Benedikt Kietzi joonistus 1842. aastast, mil Wagner saabus Dresdenisse, et osa võtta «Rienzi» lavastuse ettevalmistustest

Romantilise ajastu musterkuju silmitseb Wagner maailma läbi hämarate nägemuste uduloori; ta süüvib endasse, oma tumedatesse, alateadvuslikesse ürgimpulssidesse. Igatsus lõpmatu ja ebareaalse järele on tegelikult püüd omaenda sügavusteni jõuda. Wagner äratav deemonlikud jõud ja ühendab nad kaine teadvusega. Nende jõudude saladuslik võlu tõmbab teda maagiliselt enda poole ja ta püüab selle mõju pikendada, mitte hajutada lummust pimestava valgusega (Ernst Kurth). Kõiges, kohutavatest fantastilistest kujunditest kuni tavaliste, kõige igapäevasemate detailideni valitseb pinge ja rahutus. Klassitsistlik helge maailmanägemine ja ilust joobumine paisab romantilise ajastu kunstnikule petliku miraažina ja ta kannatab absoluutselt kõige pärast, isegi ilu näeb sügava melanhoalse varjundiga. Vabanemise võimatus, lõputu ja kustutamatu igatsus on saanud valdavaks, pidevalt kaugenevad kättesaamatud sihid...

Wagner oli sarnaselt oma muusikale alalises äärmusliku afekti seisundis, sest tema võimukas natuur nägi kõikides teistes seisundites nõrkust ja valet. Olles ise väikest kasvu, oli tal kaldumus kõigele kolossaalsele nii mõtmetes kui vahendites. Sukeldunud täielikult oma kujutluste maailma, ei teinud Wagner enam vahet, mis toimus tegelikult ja mis mõtetes: «Päeval poolnes olid mul visioonid, milles põhitoon, tertis ja kvint mulle elavatena ilmusid ja oma olulise tähenduse mulle avaldasid» (Wagneri autobiograafiast). Tal oli võime jäägitult klammerduda oma kinnisidee külge ja oma haruldase veenmisjõuga neid ka teistele sisendada.

Richard Wagneri elu läbiõhkuks ideeks oli muusikalise draama loomine, selle sünteetilisus tähendas tema jaoks kosmilise terviklikkuse sümbolit. Muusikalise draama vajalikkus on Wagneril seotud mitmesuguste eetiliste utopiatega ja üsnagi naiivsete majanduslik-poliitiliste vaadetega. Helilooja uskus, et luues vanade kreeklaste tragöödiate eeskujul ühiskunsteose, milles on ühendatud luule, muusika, tants, kujutav kunst ja teater, saab ümber kujundada kogu inimkonda, kõrvaldada takistused vaba, ainult inimarmastusele rajatud ühiskonna tekkeks.

Giuseppe Verdi kirjutas 1865. aastal ühele oma sõbrale:

«Kuulsin... Wagneri «Tannhäuseri» avamängu. Ta on hull!!!» Praegusaja inimesel on seda ütlust üsna raske mõista, kui seljataga on nii palju šokeerivaid nähtusi muusikaajaloos. See tsitaat ei näita mitte Verdi piiratust, nagu armastatakse väita, vaid Wagneri tehtud murrangu otsustavust ja ulatust,

mis toimus ajal, kui alles mõned aastakümned tagasi olid Beethoveni viimased sonaadid tundunud pühaduserüvetamisena.

XIX sajand oli aeg, mil esiplaanile tõusis harmoonia, muusika akordiline külg. Sarnaselt sellele, kuidas romantik nägi elu oma kujutluste kaudu, nii ka klassikaline harmoonia kaugeneb aina enam ja enam udustesse kaugustesse. Wagneri muusika näitab olemuslikult, kuidas on kadunud kindel jalgealune, rahu ja kindlustunne.

Helilooja, kelle suur osa elust möödus rahutus õhkkonnas, tundis pidevat ärritust oma reformiplaanide edutuse pärast (ja ka alaliste rahamurede pärast, mis tõmbasid kriipsu peale ta vajadusele luksusliku eluviisi järele). «Tannhäuseri» esietendus 1845. aastal veenis Wagnerit täielikult, et ta on üks. Ei lavastuse kunstilised võimalused, lauljate näitlejavõimed ega segadusseadetud publiku reaktsioon täitnud ta lootusi. Ka siis, kui heliloojat ümbritses juba selle maailma vägevate tähelepõnu, kui teda pööraselt jumaldati ja tal oli oma isiklik teater Bayreuthis, kus toimusid suurejoonelised pidustused 1876. aastal, oli Wagner ahastuses: «Ma ei taha seda enam läbi teha! See kõik oli vale!»

Tänapäeval on Richard Wagner üks kõige mängitavamaid ooperiheliloojaid. Tema ooperite universaalne sisu ja võimas elamuslik mõju köidab erinevate põlvkondade publikut nii muutumatute inimlike kirgedega kui ka XIX sajandi suurepärase psühholoogilise ajaloodokumendina.

«Wagneri isikus räägib kaasaeg oma kõige intiimsemas keeles, unustades häbi ja varjamata midagi — ei halba ega head. Ja kui mõistatada, milles seisneb hea ja kuri Wagneri juures, siis mõistad ühtlasi, milles on hea ja kuri meie kaasaja elus. Ma mõistan suurepäraselt muusikut, kes ütleb: «Ma vihkan Wagnerit, kuid ei talu enam teistsugust muusikat»» (Friedrich Nietzsche).

Aastatel 1837—39 Riias kapellmeistrina töötades sattus Wagneri kätte Heinrich Heine (1797—1856) autobiograafiline kelmiromaan «Härra von Schnabelewopski memuaarid», milles Heine kirjutab järgmiselt:

«Lendava hollandlase sisu on teile kindlasti teada. See on lugu äraneeetud laevast, mis ei jõua iial sadamasse ja juba mõeldamatutest aegadest peale mööda merd ringi sõidab. Kui kohatakse mõnd teist laeva, siis sõidavad mõned õudustäratavad meeskonna liikmed ligi ja paluvad paki kirju kaasa